

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Miluše Doškové a soudců JUDr. Vojtěcha Šimíčka a JUDr. Karla Šimky v právní věci žalobce **JUDr. J. Z., správce konkursní podstaty úpadce Z. V., a. s.**, proti žalovanému **Finančnímu ředitelství v Brně**, se sídlem nám. Svobody 4, Brno, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 18. 8. 2005, č. j. 30 Ca 340/2003 - 24,

t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 18. 8. 2005, č. j. 30 Ca 340/2003 - 24 **se zrušuje** a věc **se mu vrací** k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Kasační stížností podanou v zákonné lhůtě se žalobce jako stěžovatel domáhá zrušení shora označeného rozsudku krajského soudu, kterým byla zamítnuta jeho žaloba proti rozhodnutí Finančního ředitelství Brně ze dne 15. 7. 2003, č. j. 4002/03/FŘ/130, jímž bylo zamítnuto jeho odvolání proti rozhodnutí Finančního úřadu ve Vsetíně ze dne 2. 6. 2003, č. j. 58316/03/403913/2629 o zamítnutí žádosti o vrácení přeplatku na dani z přidané hodnoty podle § 64 odst. 4 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků (dále též daňový řád).

Krajský soud v napadeném rozsudku vyslovil, že žalobci vznikl přeplatek na dani po prohlášení konkursu, a tento přeplatek byl v souladu se zákonem převeden na jiný daňový nedoplatek. Pokud žalobci nevznikl vratitelný přeplatek, nemohl náležet do konkursní podstaty a tudíž postupem podle § 64 daňového řádu nemohlo dojít k porušení ust. § 14 odst. 1 písm. i) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání; proto žalobu zamítl.

Stěžovatel proti tomu v zákonné lhůtě podal kasační stížnost, v níž se dovolává důvodů podle § 103 odst. 1 písm. a), b) s. ř. s. Poukazuje na skutečnost, že úpadce

je od 21. 4. 1998 v konkursu a v přezkumném řízení (vedeném u OS Ostrava pod sp. zn. 8 K 32/96) byla Finančnímu úřadu ve Vsetíně uznána co do důvodu a výše pohledávka ve výši 368 823 689,03 Kč. Uznáním této pohledávky se finanční úřad stal účastníkem konkursního řízení, na něhož se vztahuje zákon o konkursu a vyrovnání. Stěžovatel požádal finanční úřad dne 2. 4. 2003 o vrácení nadměrného odpočtu za období březen - prosinec 2001 a leden - prosinec 2002 a uvedl rozpis přeplatků. Správce daně však popřel existenci přeplatku s poukazem na § 64 odst. 4 daňového řádu, v odvolacím řízení zaujal stejný postoj i žalovaný a ke stejnému, podle stěžovatele nesprávnému, závěru dospěl i soud. Stěžovatel považuje postup správce daně za odporující ust. § 14 odst. 1 písm. 1) zákona o konkursu a vyrovnání, podle něhož po prohlášení konkursu již započtení možné není, přičemž tento zákaz se vztahuje i na daňové pohledávky. Jedná se totiž o pohledávku úpadce za jeho dlužníkem (státem reprezentovaným správcem daně), a takové pohledávky jsou součástí konkursní podstaty. Nic na tom nemění existence pohledávek správcem daně přihlášených do konkursu, neboť i v takovém případě se jedná o nepřípustné započtení. Poukazuje na právní názor vyslovený Nejvyšším soudem v rozhodnutích ze dne 28. 1. 2002, č. j. 29 Cdo 95/2000 - 95 a ze dne 28. 1. 2002, č. j. 29 Cdo 95/2000-95, z nichž cituje. Krajský soud nepojal zákon o konkursu a vyrovnání jako zákon speciální a umožnil tak upřednostnění jednoho věřitele před ostatními. Jeho rozhodnutí odporuje i judikatuře Ústavního soudu; zde upozorňuje na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 544/02, stojící na nepřípustnosti kompenzace soukromoprávních i veřejnoprávních pohledávek po prohlášení konkursu. Z těchto důvodů navrhl zrušení napadeného rozsudku krajského soudu a vrácení věci k dalšímu řízení.

Žalovaný v písemném vyjádření ke kasační stížnosti uvedl, že k ní zaujímá stejný názor jako k žalobě, a pokud jde o poukaz na rozhodnutí Ústavního soudu, jde o názor závazný v individuální právní věci. Při rozhodování o žádosti stěžovatele správce daně postupoval podle stanoviska pléna Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. Sst 2/2003. Poukazuje i na právní názor vyslovený Nejvyšším správním soudem dne 14. 9. 2005 ve věci sp. zn. 2 Afs 180/2004, podle něhož ani setrvalá a vnitřně nerozporná judikatura Ústavního soudu není postavena naroveň právním předpisům, ale je pouze interpretačním vodítkem při rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech. Žalovaný v dané věci postupoval plně v souladu s právním předpisem i se sjednocujícím stanoviskem Nejvyššího správního soudu a poukazuje, na to, že argumentace Ústavního soudu se v označeném nálezu nevypořádala s veškerou argumentací stanoviska, nerozlišila mezi daňovým přeplatkem vratitelným a nevratitelným. Akceptace takového názoru by vedla správce daně k porušování zákona, a to zejména § 64 daňového řádu a v současné době i § 105 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty a správce daně by tak byl nucen i k porušení čl. 2 odst. 2 Listiny základních svobod a čl. 2 odst. 3 Ústavy. Důsledkem akceptace tohoto názoru Ústavního soudu by naopak v daňovém řízení docházelo k nezákonnému zvýhodnění daňových subjektů, na něž byl prohlášen konkurs oproti ostatním daňovým subjektům. Byla by tak porušena zásada procesní rovnosti všech daňových subjektů. (§ 2 odst. 8 daňového řádu). Z těchto důvodů považuje žalovaný závěry krajského soudu za správné a navrhuje zamítnutí kasační stížnosti.

Důvodnost kasační stížnosti Nejvyšší správní soud posoudil v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů (§ 109 odst. 2, 3 s. ř. s.).

Stěžovatel kasační stížností namítá nesprávné posouzení právní otázky soudem ve smyslu § 103 odst. 1 písm. a), b) s. ř. s.

Pokud jde o námitku podle § 103 odst. 1 písm. b) s. ř. s. , nekonkretizuje stěžovatel, v čem nedostatek skutkových zjištění spočíval. Správce daně ani krajský soud nepopírají existenci přeplatku, vycházejí však z toho, že byl správně převeden na úhradu nedoplatků. Existenci nedoplatků zase nepopírá stěžovatel, brojí jen proti tomu, že byly nezákonně pokryty z přeplatků, které mu měly být vyplaceny. Problém je tedy výhradně v rovině právního posouzení a námitka podle § 103 odst. 1 písm. b) nemohla být shledána důvodnou.

Pokud jde o namítaný nesprávný právní názor krajského soudu, v němž má výrok napadeného rozsudku oporu, pak i když to krajský soud v důvodech výslovně neuvedl, zjevně vycházel z právního názoru vysloveného plénem Nejvyššího správního soudu dne 29. 4. 2004 sp. zn. Sst 2/2003. Podle tohoto stanoviska *daňový přeplatek lze vrátit daňovému subjektu jen za předpokladu, že se jedná o vratitelný přeplatek, to jest není-li evidován na žádném z jeho osobních účtů žádným správcem daně nedoplatek na dani, přičemž není rozhodné, zda nedoplatek vznikl před nebo po prohlášení konkursu. Postup správce daně není nezákonný, postupuje-li při vrácení přeplatku v souladu s podmínkami pro jeho vrácení stanovenými daňovými předpisy*. Stanovisko bylo zveřejněno pod č. 215/2004 Sb. NSS.

Lze přisvědčit stěžovateli, že jeho názor odpovídá citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu, k jednomu z nich, a to k rozhodnutí ze dne 19. 9. 2001, sp. zn. 29 Odo 532/2001 se Nejvyšší správní soud v označeném stanovisku také vyjadřoval.

Podstatné ovšem je, že již před vydáním napadeného rozsudku krajským soudem a následně opakovaně v několika dalších případech byla podstata právního názoru, obsaženého v citovaném stanovisku zdejšího soudu, zásadním způsobem zpochybněna nálezy Ústavního soudu, a to nálezy ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 544/02, ze dne 28. 7. 2005 sp. zn. III. ÚS 648/04, ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 38/05, ze dne 20. 12. 2005, sp. zn. II. ÚS 35/05, ze dne 18. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 41/05 a sp. zn. 658/04, ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. III. ÚS 208/05, ze dne 31. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 402/05 a sp. zn. IV. ÚS 408/05, přičemž tento přístup Ústavního soudu nadále pokračuje. Nejde tedy jen o ojedinělý nález zmíněný v kasační stížnosti, ale o rozhodování Ústavního soudu nasvědčující konzistentnímu přístupu k problému přeplatků na dani po prohlášení konkursu. Ratio decidendi zmíněných nálezů lze shrnout tak, že „*ustanovení § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání je zvláštním právním předpisem, zakotvujícím nepřípustnost kompenzace nejen soukromoprávních, nýbrž rovněž veřejnoprávních pohledávek. Jako takové má proto v pozici speciální úpravy přednost před úpravou obecnou, obsaženou v ustanoveních § 59 odst. 3 písm. e), § 40 odst. 11 a § 64 odst. 2 daňového řádu. Rozhodnutí obecných soudů, jež uvedenou souvztažnost norem jednoduchého práva neakceptují, ocitají se z tohoto důvodu v rozporu s ustanoveními čl. 4 odst. 4 a čl. 11 odst. 1 Listiny.*“ Ze srovnání citovaných nálezů a uvedené právní věty, blíže argumentačně rozvedené ve stanovisku Nejvyššího správního soudu, je jasné patrné, že vedle sebe neobstojí, neboť jsou založeny na zcela odlišných úvahách, které ústí v protikladná řešení.

K tomuto problému již Nejvyšší správní soud zaujal ve věci sp. zn. 2 Afs 180/2004 následující názor:

Předně je třeba uvést, že celý vnitrostátní právní řád je založen na principu vnitřního souladu (konzistence) a hierarchického uspořádání. Tato základní maxima musí být rozhodujícím hlediskem při výkladu jeho jednotlivých součástí. Je proto chybný takový náhled na právní řád, který jeho jednotlivé vrstvy vnímá relativně izolovaně, a to z hlediska materiálního i formálního. V tomto kontextu se jeví velmi významným

čl. 95 Ústavy, který lze - mimo jiné - vnímat též jako potvrzení zmíněné hierarchie právního řádu a jako prostředek komunikace mezi Ústavním soudem na straně jedné a mezi soudy obecnými na straně druhé. Především z něj lze dovodit, že obecné soudy (mezi něž v tomto smyslu a se značným zjednodušením patří i Nejvyšší správní soud) jsou při svém rozhodování vázány nejen zákonem, nýbrž také ústavním pořádkem (arg. a minori ad maius). Právě v tomto kontextu vystupuje do popředí funkce Ústavního soudu, kterou je podle čl. 83 Ústavy ČR ochrana ústavnosti. Ústavní soud je tedy hlavní interpretátor ústavního pořádku a právě v tomto smyslu musí být jeho rozhodnutí závazná.

Nejvyšší správní soud dále uvádí, že podle imperativu ústavně konformní interpretace a aplikace právních předpisů jsou všechny subjekty aplikující právo povinny postupovat tak, aby zvolený výklad právních předpisů byl souladný s ústavností, a to ve smyslu výslovného znění konkrétních ústavních norem i ústavních principů a hodnot, nežádka v ústavních textech *expressis verbis* nevyjádřených. Teprve pokud takový výklad možný není, je namístě protiústavní ustanovení právních předpisů k tomu příslušným mechanismem odstranit. V tomto kontextu viděno, jestliže Ústavní soud v některém svém rozhodnutí zformuluje ústavně konformní výklad právního předpisu, je nutno tento výklad respektovat i v obdobných kauzách, byť se jedná o procesně samostatná řízení. Opačný výklad, který by kupř. s odkazem na vázanost soudce zákonem podle čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR odmítal respektovat právní názor Ústavního soudu, by představoval logickou chybu, jelikož tato vázanost výkladem norem nadzákonné (ústavní) síly musí být pro soud při aplikaci jednoduchého práva určující. Navíc nelze přehlédnout, že opačný závěr by ve svých důsledcích vedl k nerovnosti účastníků jednotlivých soudních řízení a k nepředvídatelnosti soudního rozhodování, což samozřejmě představuje pochybení dosahující ústavní intenzity. Nelze rovněž přehlížet, že určujícím společným prvkem obecných soudů a Ústavního soudu je jejich poslání zakotvené v čl. 4 Ústavy, kterým je ochrana základních práv a svobod. Mezi oběma složkami soudní moci tak musí existovat souhra a harmonie, nikoliv animozita. V podmínkách právního státu je proto nemyslitelné, aby obecný soud - s vědomím jednotné a jasně seznatelné judikatury Ústavního soudu - s odvoláním na dikci zákona zvolil takovou jeho interpretaci, kterou Ústavní soud považuje za protiústavní.

Jakkoliv tedy se Česká republika nenachází v tradičním prostředí precedentálního práva, jsou obecné soudy povinny judikaturu Ústavního soudu respektovat a v tomto smyslu je pro ně závazná. K odchylce od ní by mohly přistoupit pouze ve výjimečných případech, a to např. tehdy, pokud by došlo ke změně právní úpravy; tato judikatura by byla vnitřně nesourodá a nepředstavovala by proto tzv. ustálenou (konstantní) judikaturu; nevypořádávala by se dostatečně se všemi možnými a uplatněnými zásadními argumentačními pozicemi a zároveň by bylo z obsahu takového rozhodnutí a z konkrétních okolností věci patrné, že k tomuto nevypořádání nedošlo záměrně, nýbrž v důsledku opomenutí, anebo by došlo k zásadní změně společenských či ekonomických poměrů, což by obecný soud ve svém rozhodnutí přesvědčivě odůvodnil. Proto setrvalou a vnitřně nerozpornou judikaturu Ústavního soudu nelze vnímat jako naroveň postavenou právním předpisům (zákonům), nýbrž jako závazná interpretační vodítka při rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možný odklon, to však pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech, jejichž demonstrativní nástin byl proveden výše.

Na základě zmíněných východisek je zřejmé, že v daném případě dochází k souběhu jednotlivých právních výkladových metod (teleologická, logická a koneckonců i gramatická - viz zejména čl. 89 odst. 2 Ústavy) vyústujících v jednoznačný závěr, že správní soudy musí ve své další rozhodovací činnosti respektovat právní názor obsažený v citovaných

nálezech Ústavního soudu. V tomto smyslu je právní názor v těchto nálezech obsažený závazný.

Poukazuje-li žalovaný na stejný rozsudek Nejvyššího správního soudu, a to na nedostatečnou právní argumentaci nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 544/02 ve vztahu k argumentaci užitě ve stanovisku Nejvyššího správního soudu, není to rozhodné. Jak bylo výše uvedeno, nejde o nálezy ojedinělé a např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 38/05 Ústavní soud podrobně vyjádřil svůj názor na vztah ust. § 64 daňového řádu a ust. § 14 odst. 1 písm. i) ZKV a lze na jeho úplné znění odkázat. Ústavní soud zde také mj. poukázal na to, že daňový řád nerozlišuje, zda ke vzniku daňového přeplatku došlo před nebo po prohlášení konkursu. Připustil dvojí možnost interpretace ust. § 40 odst. 11 daňového řádu, přičemž při hledání řešení vyšel ze zásady priority speciální před obecnou zákonnou úpravou, přičemž za obecnou úpravu je třeba považovat tu, která z pohledu jednoduchého práva reguluje předmět řízení. Tím je v těchto věcech převedení daňového přeplatku na úhradu daňového nedoplatku, proto je třeba za obecnou považovat úpravu vymezenou ust. § 59 odst. 3 písm. e), § 40 odst. 11 a § 64 odst. 2 daňového řádu. Za úpravu speciální, a tedy přednostní je třeba považovat ust. § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání. Za interpretaci ústavně konformní proto označil interpretaci respektující základní práva před interpretací upřednostňující zájem státu. Uzavřel, že ust. § 14 odst. 1 písm. i) zákona o konkursu a vyrovnání zakotvuje nepřipustnost kompenzace jak soukromoprávních tak i veřejnoprávních pohledávek a je přednostní úpravou před úpravou obsaženou v cit. ust. daňového řádu. Lze shrnout, že po prohlášení konkursu je vyloučeno, aby správce daně jakkoliv kompenzoval nedoplatky a přeplatky na daních.

Stejně tak argumentům žalovaného nelze přisvědčit v názoru, že respektování zákona o konkursu a vyrovnání ve vztahu k účastníkům daňového řízení má vliv na jejich procesní rovnost před správcem daně, neboť úpalcům není přiznáváno žádné procesní zvýhodnění. Jistě se prohlášení konkursu projeví na možnosti placení daně, nelze z toho ovšem dovozovat, že správce daně je nucen k porušení čl. 2 odst. 2 Listiny základních svobod a čl. 2 odst. 3 Ústavy tím, že musí respektovat zákon, který je při kolizi právních předpisů Ústavním soudem označen za rozhodný. Zcela nevýznamný pak je poukaz žalovaného na právní úpravu daně z přidané hodnoty, podle níž v daném případě nebylo a ani nemohlo být postupováno.

Ze všech popsaných důvodů správní soudy (včetně Nejvyššího správního soudu) jsou povinny ve své další rozhodovací činnosti respektovat citovaný právní názor Ústavního soudu.

Za tohoto stavu se Nejvyšší správní soud odchýlil od zmíněného stanoviska a napadené rozhodnutí krajského soudu v rozhodné argumentaci (tj. argumentaci, která je oporou výroku) uznal za rozporné se závěry Ústavního soudu, a tudíž přisvědčil i námitkám stěžovatele směřujícím proti tomuto právnímu názoru krajského soudu.

Kasační námitka podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. tím byla naplněna.

Nejvyšší správní soud proto napadený rozsudek krajského soudu podle § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, v němž je právním názorem vysloveným v tomto rozsudku vázán (odst. 3 téhož ustanovení); tedy i právním názorem o nezbytnosti respektovat při rozhodování obdobných případů předmětné nálezy Ústavního soudu.

O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne krajský soud v novém rozhodnutí (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

P o u ě n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 7. listopadu 2006

JUDr. Miluše Došková
předsedkyně senátu